

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและ
พัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิตใน
ประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2544) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่าง
ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารสถาบันบริการสารนิเทศและกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย
ที่เกี่ยวข้องกับวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์รวมจำนวน 31 คน การเลือก
กลุ่มผู้เชี่ยวชาญใช้วิธีการเลือกแบบจำเพาะเจาะจงและแบบสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้
ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามจำนวน 3 ชุด ชุดแรกเป็นคำถามปลายเปิด
จำนวน 5 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับแนวโน้มหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า
นำข้อมูลจากคำถามรอบแรกมาวิเคราะห์เนื้อหาและประเด็นต่าง ๆ แล้วสร้างเป็นแบบ-
สอบถามรอบที่ 2 ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วน 5 ระดับ จำนวน 224 ข้อ นำคำตอบจาก
แบบสอบถามชุดที่ 2 มาคำนวณหาค่ามัธยฐานและพิสัยระหว่างควอไทล์ มาสร้างแบบสอบ
ถามชุดที่ 3 จำนวน 217 ข้อ โดยผู้วิจัยได้ตัดข้อความบางข้อที่เหมือนกันตามคำแนะนำ
ของผู้เชี่ยวชาญ แล้วแสดงตำแหน่งของมัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์และตำแหน่งคำตอบ
ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ตอบในรอบที่ 2 ไว้ด้วย รอบที่ 3 ส่งแบบสอบถามดังกล่าวไป
ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและตอบอีกครั้งหนึ่ง นำคำตอบที่ได้มาคำนวณหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม
ความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วนำมาสรุปผลเป็น
แนวโน้มหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน
10 ปีข้างหน้าต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะรายงานผลเฉพาะแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ตั้งแต่
ระดับมากขึ้นไป คือ แนวโน้มที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และเป็นแนวโน้มที่มีความ
สอดคล้องกันตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กล่าวคือ เป็นแนวโน้มที่มีความแตกต่าง
ระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1 ไม่เกิน 1.50 และมีความแตกต่างระหว่างฐาน
นิยมกับมัธยฐานไม่เกิน 1.00 ผลการวิจัยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

1.1 จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของหลักสูตรที่จะเป็นไปได้อย่างมาก คือ ในการจัดหลักสูตรจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่เป็นไปตามมาตรฐานของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยและมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติในช่วงนั้น ๆ เน้นการจัดการสารนิเทศเฉพาะสาขาวิชาและการบริการมากกว่างานเทคนิค

สำหรับลักษณะของหลักสูตรที่จะเป็นไปได้อย่างมากที่สุด คือ ควรจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีสารนิเทศที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและเน้นหนักทางด้านการใช้เทคโนโลยีในงานห้องสมุด และที่จะเป็นไปได้อย่างมากคือ มีเนื้อหามากกว่าเดิม มีความเป็นสากล และมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

1.2 จุดมุ่งหมายในการผลิตมหาบัณฑิตมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อย่างมากที่สุดคือ เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้มีความสามารถด้านการจัดการทรัพยากรสารนิเทศ มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และสามารถนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาจัดการกับการบริการสารนิเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นบรรณารักษ์หรือนักสารนิเทศให้สามารถทำงานได้ทั้งภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และห้องสมุด เพื่อผลิตมหาบัณฑิตที่มีความสามารถสื่อสารได้ดีในฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างสารนิเทศและผู้ใช้ เพื่อผลิตมหาบัณฑิตทางวิชาชีพที่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์นับตั้งแต่ขั้นปฏิบัติ จนกระทั่งพัฒนาความก้าวหน้าไปสู่ขั้นบริหารในระดับสูงตลอดจนเป็นผู้ที่มีความตระหนักถึงความสำคัญของสารนิเทศในสังคม

สำหรับแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อย่างมาก คือ เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ และนักวิชาการระดับสูงในการที่จะผสมผสานผลงานวิชาชีพกับสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศทั้งในภาครัฐและเอกชน เป็นผู้ให้ความร่วมมือในการทำงานกับห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศอื่น ๆ และให้บริการในสถาบันบริการสารนิเทศทั้งที่ให้บริการโดยไม่มีคิดมูลค่าและธุรกิจบริการสารนิเทศ เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นบุคลากรทางด้านสารนิเทศที่มีความรู้ด้านการวิเคราะห์ระบบ ด้านการบริหารธุรกิจ นักวิจัย นักสารนิเทศ นักวิชาการระดับสูงที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพและการวิจัย เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้มีคุณธรรม เป็นผู้บริการที่ดี มีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำความรู้ไปใช้ในการบริหารและการบริการ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะบรรจุสารนิเทศเป็นชุดข้อมูลสำเร็จที่ตรงกับความต้องการของตลาด เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตลอดจนเป็นนักวิชาการที่เป็นผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และ
สารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

2.1 ลักษณะโครงสร้างของหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด
คือ ควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดในแต่ละกลุ่มหรือประเภทวิชาได้
โดยง่าย เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ส่วนแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มาก คือ จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 โปรแกรม
คือ โปรแกรมที่มีวิทยานิพนธ์และโปรแกรมที่เลือกเรียนในรายวิชาอย่างเดี่ยว เน้นการ
เรียนในรายวิชามากขึ้น โดยต้องยึดตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาของทบวง
มหาวิทยาลัย มีแผนการเรียนที่ไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์แต่เป็นการสอบประมวลความรู้แทน
เป็นแผนการเรียนในรายวิชาอย่างเดี่ยวและให้นักศึกษาทำรายงานชิ้นใหญ่แสดงผลงานหรือ
ความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่นักศึกษาเลือกเรียน อาจมีการปรับเปลี่ยนจำนวนหน่วยกิต
วิชาบังคับ วิชาเลือก และวิทยานิพนธ์โดยมีจำนวนหน่วยกิตลดลง แต่ละสถาบันจะกำหนด
โครงสร้างของหลักสูตรมากกว่าเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัย การจัดวิชาสัมพันธ์จะทำได้
ยากเนื่องจากหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรจะต้องเป็นไปตามทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด และ
การกำหนดจำนวนหน่วยกิตในวิชาเลือกมากกว่าวิชาบังคับ

2.2 หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มาก คือ
หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรคาดว่าจะยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง และจะมีมากขึ้นเมื่อเทียบกับ
เกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัยที่กำหนดให้ไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต และจำนวนหน่วยกิตรวม
ตลอดหลักสูตรควรจะอยู่ระหว่าง 36-40 หน่วยกิต

2.3 โครงสร้างในหมวดวิชาบังคับของหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้
มากคือ จำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับควรอยู่ระหว่าง 9-13 หน่วยกิต และ 14-18
หน่วยกิต

2.4 โครงสร้างในหมวดวิชาเลือกของหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้
มากคือ แต่ละสถาบันไม่ควรลดจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกและควรอยู่ระหว่าง
15-21 หน่วยกิต

2.5 โครงสร้างในหมวดวิชาสัมพันธ์ของหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้
มากคือ หมวดวิชาสัมพันธ์จะมีความสำคัญมากขึ้นและจำนวนหน่วยกิตจะเพิ่มขึ้นแต่ไม่มากนัก

2.6 โครงสร้างในหมวดวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้
มากคือ ควรมีทางเลือกสำหรับการทำวิทยานิพนธ์โดยให้เลือกทำการศึกษาเฉพาะกรณีและ
นำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ ซึ่งควรมีจำนวนหน่วยกิตอยู่ระหว่าง 6-9 หน่วยกิต

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิต

3.1 เนื้อหาในหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ เนื้อหาของแต่ละวิชาต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและให้เหมาะสมต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยยังคงให้ความรู้ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลางและขั้นสูง เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการ การตลาด ระบบควบคุมสารนิเทศทั้งระบบจัดเก็บ ค้นคืน และบริการ การออกแบบและการวิเคราะห์ระบบ ตลอดจนเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

สำหรับแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มาก คือ เป็นเนื้อหาด้านเทคโนโลยีสารนิเทศขั้นสูง เพื่อใช้เทคนิคของคอมพิวเตอร์ในวิชาชีพตลอดจนทฤษฎีและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารนิเทศที่จะทำให้ประกอบอาชีพทันสมัยและสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างรวดเร็วและชี้เฉพาะเจาะจง เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมความต้องการและการใช้สารนิเทศ การจัดเก็บและการวิเคราะห์สารนิเทศ การสื่อสารการจัดการและบริการของห้องสมุดซึ่งเป็นวิชาที่สำคัญที่จะให้ความรู้ทางวิชาชีพ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด การบริหารสถานที่ จรรยาบรรณวิชาชีพ การส่งเสริมนักเรียนและการบริการทรัพยากรสารนิเทศท้องถิ่นและการอนุรักษ์หนังสือโดยวิธีการใหม่ ๆ สื่อความรู้ประเภทต่าง ๆ ที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ และเนื้อหาจะต้องมีความเป็นสหสาขาวิชามากขึ้นแต่ละรายวิชาจะเน้นไปในทางลึกตามความสนใจของผู้เรียน

3.2 กลุ่มเนื้อหาในรายวิชาบังคับมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มาก คือ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสารนิเทศศาสตร์เบื้องต้นหรือการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับงานห้องสมุด การพัฒนาระบบบริการ การบริการและการจัดระบบทรัพยากรสารนิเทศ การกำหนดหัวเรื่องและคำสำคัญ ฐานข้อมูล การสื่อสาร การวิจัย จริยธรรมและจิตวิทยาสำหรับบรรณารักษ์

3.3 กลุ่มเนื้อหาในรายวิชาเลือกมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มาก คือ เป็นเนื้อหาทางด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ การตลาด การประชาสัมพันธ์ และเป็นเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานสารนิเทศมากขึ้น

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

4.1 รายวิชาบังคับในหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ เทคโนโลยีสารนิเทศ : ทฤษฎีและการประยุกต์ และการจัดการและบริการของศูนย์สารนิเทศ สำหรับรายวิชาที่มีแนวโน้มที่คาดว่าจะเป็นไปได้มาก คือ การประมวลผลข้อมูล

สำหรับบริการสารสนเทศ ระบบฐานข้อมูล การจัดเก็บและการค้นคืนสารสนเทศ สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น ภาษาอังกฤษ การวิเคราะห์สารสนเทศและการทำรายการขั้นสูง การวิเคราะห์ระบบและการออกแบบระบบ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การบริหารงานห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศขั้นสูง การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สารสนเทศและดัชนี การบริการสารสนเทศเชิงพาณิชย์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบรรณารักษ์และนักสารสนเทศ สังคมสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบสารสนเทศแห่งชาติ และจิตวิทยาบรรณารักษ์

4.2 รายวิชาเลือก

4.2.1 กลุ่มวิชาการจัดเก็บ การค้นคืน และการบริการสารสนเทศ มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุดคือ การจัดระบบสารสนเทศ ส่วนรายวิชาที่มีแนวโน้มจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การค้นจากฐานข้อมูล ความต้องการและการใช้สารสนเทศ การเอกสารและการค้นคืนสารสนเทศ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า และการบริการสารสนเทศต่อสังคม

4.2.2 กลุ่มวิชาด้านการบริหารและการจัดการสารสนเทศ มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การจัดการสารสนเทศ ส่วนแนวโน้มรายวิชาที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารบุคคลในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ กลยุทธ์การวางแผน การบริหารโครงการ การสัมมนาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และการฝึกอบรม

4.2.3 กลุ่มวิชาด้านเทคโนโลยี มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุดคือ ระบบและโปรแกรมสารสนเทศ การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ การสร้างฐานข้อมูลและการจัดการฐานข้อมูล เทคนิคการค้นคืนและการค้นคืนสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์ ระบบห้องสมุดและสำนักงานอัตโนมัติ เทคนิคสมัยใหม่ในงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ ระบบเผยแพร่สารสนเทศด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และช่างงานห้องสมุดและสารสนเทศ ส่วนแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุดคือ การค้นด้วยระบบออนไลน์ โครงสร้างข้อมูล และโทรคมนาคมเบื้องต้น

4.2.4 กลุ่มวิชาด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสาร มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การตลาดสำหรับบริการของห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ ส่วนแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การบริการสารสนเทศทางธุรกิจ และอุตสาหกรรม การประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ทักษะเพื่อการสื่อสารด้าน

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สารนิเทศ มนุษยสัมพันธ์ และ
ธุรกิจการพิมพ์และตลาดหนังสือ

4.2.5 กลุ่มวิชาค่านแห่งสารนิเทศ และสารนิเทศเฉพาะด้าน
มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อีก คือ สื่อสื่อดิจิทัลในห้องสมุด แหล่งและบริการสารนิเทศ
สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แหล่งและบริการสารนิเทศทางอุตสาหกรรม สารนิเทศ
ท้องถิ่น บริการสารนิเทศทางการแพทย์ แหล่งและบริการสารนิเทศทางมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ แหล่งและบริการสารนิเทศทางกฎหมาย สิ่งพิมพ์รัฐบาล สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง
ห้องสมุดเฉพาะ และห้องสมุดมหาวิทยาลัย

4.3 วิชาชีพที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น ๆ มีแนวโน้มที่จะเป็น
ไปได้อีกคือ วิชาชีพ

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาของหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

จำนวนหน่วยกิตในรายวิชาจะมีจำนวนหน่วยกิตในแต่ละรายวิชา 3 หน่วยกิต

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ
ของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

ผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตรมีแนวโน้ม
ที่จะเป็นไปได้อีกที่สุด คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พัฒนาและก้าวหน้าไปอย่าง
รวดเร็ว ระบบเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศมีมากขึ้น
ความต้องการของตลาดแรงงาน ความก้าวหน้าของวิทยาการสาขาต่าง ๆ ที่มีมากขึ้น
การบริการที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว ถูกต้อง และตรงกับความต้องการและความ
ก้าวหน้าในการผลิตสื่อความรู้ทั้งด้านรูปแบบและปริมาณ สำหรับแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อีก
คือ ความนิยมในระบบธุรกิจสารนิเทศ การแข่งขันในด้านข่าวสารข้อมูล ความแตกต่างกัน
ของแต่ละท้องถิ่นในการใช้และการให้บริการสารนิเทศ บทบาทของสมาคมวิชาชีพในการ
วางมาตรฐานวิชาชีพ ความร่วมมือกันในระดับนานาชาติมีมากขึ้น ข้อจำกัดในเรื่องของ
งบประมาณและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศ-
ศาสตร์ และวงการธุรกิจจะเข้ามามีบทบาทในการบริการสารนิเทศและการจัดการเรียน
การสอนทางด้านสารนิเทศมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป แนวโน้มหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับ
มหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า พบว่า จุดมุ่งหมายและลักษณะโดยทั่วไปของ
หลักสูตรควรจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและพัฒนาไป

อย่างรวดเร็ว และมุ่งผลิตมหาบัณฑิตให้มีความสามารถในการจัดการและบริการทรัพยากรสารสนเทศ มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และสามารถนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาจัดการกับการบริการสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้เป็นบรรณารักษ์หรือนักสารสนเทศและนักวิชาการระดับสูงที่สามารถทำงานได้ทั้งภาครัฐ ธุรกิจและอุตสาหกรรม เป็นผู้ที่มีความสามารถในการวิจัย วิเคราะห์ และออกแบบระบบผสมผสานงานในวิชาชีพกับสาขาวิชาอื่น ๆ ตลอดจนเป็นผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ โครงสร้างของหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดในแต่ละกลุ่มหรือประเภทวิชาได้โดยง่าย เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 โปรแกรม คือ โปรแกรมที่มีวิทยานิพนธ์และโปรแกรมที่เลือกเขียนในรายวิชาอย่างเด็ดข แต่ทั้งนี้ต้องยึดตามเกณฑ์มาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรคาดว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบัน แต่ละสถาบันจะกำหนดจำนวนหน่วยกิตมากกว่าตามเกณฑ์ที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด และจำนวนหน่วยกิตควรอยู่ระหว่าง 36-40 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตในวิชาบังคับและวิชาเลือกควรอยู่ระหว่าง 9-13 หน่วยกิต และ 15-21 หน่วยกิตตามลำดับ หมวดวิชาสัมพันธ์จะได้รับการเอาใจใส่และจำนวนหน่วยกิตเพิ่มขึ้น และโครงสร้างในหมวดวิทยานิพนธ์ควรมีจำนวนหน่วยกิตอยู่ระหว่าง 6-9 หน่วยกิต

ด้านเนื้อหาและรายวิชาในหลักสูตรจะเป็นเนื้อหาและรายวิชาที่ประกอบด้วย วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ผสมผสานกัน คือ มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรู้ทางวิชาชีพแบบเดิมและเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ ทั้งรายวิชาบังคับและวิชาเลือกไม่เปลี่ยนแปลงจากปัจจุบัน ในรายวิชาบังคับมีรายวิชาที่มีระดับความเป็นไปได้มากที่สุด 2 รายวิชา คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ : ทฤษฎีและการประยุกต์ และการจัดการและการบริการของศูนย์สารสนเทศ สำหรับรายวิชาเลือก ประกอบด้วยรายวิชาในกลุ่มการจัดเก็บ การค้นคืน และการบริการสารสนเทศ กลุ่มวิชาด้านการบริหารและการจัดการสารสนเทศ กลุ่มวิชาด้านเทคโนโลยี กลุ่มด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการสื่อสาร และกลุ่มวิชาด้านสารสนเทศเฉพาะด้าน และแหล่งสารสนเทศ กลุ่มวิชาที่มีแนวโน้มที่คาดว่าจะเป็นไปได้มากที่สุดถึง 8 รายวิชา คือกลุ่มเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีรายวิชาในศาสตร์สาขาอื่นที่ควรจัดในรายวิชาเลือกคือวิชาที่เกี่ยวกับสถิติ

จำนวนหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาควรให้มี 3 หน่วยกิตต่อรายวิชา

ทางด้านผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตร พบว่า มีหลายกรณี คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ระบบเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศมีมากขึ้น ความต้องการของตลาดแรงงาน และความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ ที่มีมากขึ้น การบริการที่ต้องการความรวดเร็ว ถูกต้อง และตรงกับความต้องการของสังคมในสุคสารนิเทศ ความก้าวหน้าในการผลิตสื่อความรู้ทั้งด้านรูปแบบและปริมาณ ความนิยมในระบบธุรกิจสารนิเทศ และการแข่งขันในด้านข่าวสารข้อมูลมีมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายเฉพาะความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีแนวโน้มของความเป็นไปได้ตั้งแต่ระดับมากที่สุดและระดับมากเท่านั้น ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการอภิปรายผลรวม 6 ข้อคือ

1. แนวโน้มจุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
 2. แนวโน้มโครงสร้างของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
 3. แนวโน้มเนื้อหาของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
 4. แนวโน้มรายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
 5. แนวโน้มจำนวนหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
 6. แนวโน้มผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต
- โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวโน้มจุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

1.1 จุดมุ่งหมายและลักษณะโดยทั่วไปของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรควรจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีสารนิเทศที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

เน้นหนักในด้านการใช้เทคโนโลยีในห้องสมุด การจัดการสารนิเทศเฉพาะสาขาวิชาและการบริการมากกว่างานเทคนิคมีเนื้อหามากกว่าเดิม มีความเป็นสากล และมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

จากแนวโน้มนี้เป็นแนวโน้มที่เด่นชัด สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 สรุปได้ว่า ได้ปรับนโยบายการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (พจน์ สะเพียรชัย, 2534 : 13) ในปี พ.ศ. 2529 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จัดประชุมใหญ่สามัญประจำปีในหัวข้อมาตรฐาน เพื่อพัฒนาบริการห้องสมุด ในส่วนของมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ได้กำหนดว่าภาควิชาควรมีการจัดการเสริมความรู้และการศึกษาต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เช่น การปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ดังนั้นแนวพิจารณาในการกำหนดทิศทางการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย ควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของตลาดงานในประเทศ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ราหุณ วรสิทธิ์ (2534) เรื่อง สหภาพภาพและแนวโน้มของบริการสารนิเทศเชิงพาณิชย์ในประเทศไทย พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ความต้องการความชำนาญพิเศษของผู้ปฏิบัติงานบริการสารนิเทศซึ่งแสดงให้เห็นว่าควรจะมีการพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อให้บัณฑิตในสาขาวิชามีโอกาสในการเข้าทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยเรื่องศึกษภาพในการขยายการศึกษาด้านสารนิเทศของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ของ อุมวดี โภศล (2534) เกี่ยวกับความคาดหวังของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคตพบว่า จุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตจะเน้นในการผลิตให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและความต้องการของประเทศโดยเฉพาะตลาดแรงงานด้านเอกชนเพิ่มเติมนความสามารถในการเป็นนักสารนิเทศและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวกับห้องสมุด เช่น ศึกษากับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529 : 31) กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีต้องมีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เหมาะกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำหรับแนวโน้มที่เน้นการบริการมากกว่างานเทคนิคนั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ แฮร์ริส (Harris, 1982) พบว่า ถ้าระบบงานห้องสมุดให้ความสนใจกับงานเทคนิคมากเกินไป ห้องสมุดจะล้มหลังมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะปรากฏในอนาคตตลอดจนพัฒนาการของหน่วยงานบรรณานุกรม ทำให้งานการทําคัดสรรรายการ

ลดความสำคัญลง และสอดคล้องกับ จีวรธรรม ภักดีบุตร (2529 : 53) กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดของห้องสมุด หรือศูนย์สารนิเทศ คือการให้บริการ

ส่วนแนวโน้มที่ว่ามีเนื้อหามากกว่าเดิม มีความเป็นสากล และมีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักสูตรในปัจจุบันที่เพิ่มรายวิชาทางด้านสารนิเทศศาสตร์มากขึ้น และจากการประชุม เรื่องมาตรฐานเพื่อพัฒนาบริการของห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (2529) ได้กำหนดรูปแบบจำลองมาตรฐานหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปรากฏว่า มาตรฐานหลักสูตรในปี พ.ศ. 2508 ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานสำคัญเพียง 4 ด้าน แต่มาตรฐานหลักสูตรในปี พ.ศ. 2529 ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานถึง 12 ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการผลิตมหาบัณฑิตให้เหมาะสมกับตลาดแรงงาน โดยจะเน้นให้มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ นอกจากนี้ ถ้าหากเป็นดังเช่นความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ว่า จะมีการร่วมมือช่วยเหลือกันในระดับนานาชาติมากขึ้น หลักสูตรของแต่ละประเทศก็ต้องมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากรายวิชาต่าง ๆ ของสถาบันที่เปิดสอนในต่างประเทศจะมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันกับของประเทศไทยทั้งรายวิชาที่เปิดสอนอยู่ในปัจจุบันและรายวิชาที่จะเป็นไปได้ในอนาคตตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สำหรับแนวโน้มที่ให้ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้น ก็เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น และเพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานสารนิเทศของแต่ละท้องถิ่นได้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ หรือมีความจำเพาะเจาะจงในการใช้สารนิเทศ เช่น หลักสูตรในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดสอนรายวิชาทรัพยากรสารนิเทศเรื่องไทยศึกษา ทรัพยากรสารนิเทศเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เปิดสอนรายวิชาแหล่งและบริการสารนิเทศเกี่ยวกับภาคใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนรายวิชาทรัพยากรสารนิเทศเกี่ยวกับมรดกไทย

1.2 จุดมุ่งหมายในการผลิตมหาบัณฑิตของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัย พบว่าผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นว่าจุดมุ่งหมายจะต้องผลิตมหาบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรสารนิเทศ มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสามารถนำเทคโนโลยีมาจัดการกับการบริการสารนิเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำงานได้ทั้งภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและห้องสมุด เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเป็นสื่อกลางระหว่างสารนิเทศและผู้ใช้ตระหนักความสำคัญของ

สารนิเทศในสังคมและผสมผสานผลงานวิชาชีพร่วมกับสาขาวิชาอื่น ๆ ให้ความร่วมมือในการทำงานกับห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศอื่น ๆ เป็นบรรณารักษ์ นักสารนิเทศ และนักวิชาการระดับสูงที่มีความรู้ในการวิเคราะห์และออกแบบระบบ มีส่วนร่วมในการสัมมนาวิชาชีพระดับสูง การวิจัย มีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ตลอดจนเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และเป็นผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเป้าหมายพื้นฐานในการจัดการศึกษาในด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ดังที่ พจน์ สะเพียรชัย (2534 : 15) ได้กล่าวไว้ในเรื่องความต้องการด้านการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยว่า เป้าหมายของการจัดการศึกษาจากข้อมูลสภาพแวดล้อม และสภาพการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย เป้าหมายในการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะต้องมีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติคือ สามารถเชื่อมโยงความต้องการสารนิเทศของบุคคลที่อยู่ในสังคมที่แตกต่างกันและมีความเหลื่อมล้ำกันในด้านเทคโนโลยีและสามารถสนองความต้องการด้านการศึกษาและบริการสารนิเทศในตลาดงานใหม่ ได้แก่ ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม สาธารณสุขและการแพทย์ สื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐ ธุรกิจการเงินและธนาคารและสถาบันลักษณะอื่นนอกภาครัฐให้มีจำนวนสอดคล้องกับความต้องการนั้น ๆ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี คือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถที่เป็นผู้นำในการพัฒนาระบบสารนิเทศแบบเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถดำเนินงานบริการสารนิเทศให้เกิดผลดีสอดคล้องกับกาลสมัย เป็นบัณฑิตสำหรับตอบสนองตลาดงานใหม่ซึ่งต้องการบุคลากรระดับสูงสำหรับเป็นผู้นำในการวางแผนและจัดระบบสารนิเทศ ตลอดจนสามารถบริหารเทคโนโลยีสารนิเทศให้เกิดประสิทธิภาพต่อองค์กรอย่างยั่งยืน และจะเป็นการผลิตบุคลากรเพื่อให้สามารถนำเทคโนโลยีสารนิเทศประกอบวิชาชีพบริการสารนิเทศตามความถนัดและศักยภาพของบัณฑิตเอง และควรเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจบทบาทและภาระหน้าที่ของวิชาชีพที่มีต่อสังคม เข้าใจถึงหลักการเพื่อเป็นพื้นฐานทางสติปัญญาและทักษะอย่างกว้าง ๆ สามารถพิจารณาตัดสินใจในการรับเอาความเปลี่ยนแปลงหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ได้อย่างเหมาะสมโดยนำเอาไปประยุกต์ใช้จัดการข่าวสารและค้นหาความรู้เพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ มุกิดา ไตรลิขิต (2532 : 49) ที่ศึกษาถึงลักษณะตำแหน่งงานด้านการจัดการสารนิเทศตามความต้องการของธุรกิจเอกชน ในส่วนของตำแหน่งงานในวิชาชีพบรรณารักษ์และนักสารนิเทศ พบว่าส่วนใหญ่ต้องการกำลังคนที่มีคุณสมบัติพิเศษ

ด้านความรู้ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ และ ฮาร์ดแวร์-วิลเลียมส์ (Harward-Williams, 1989 : 2-13) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ในอนาคตจะเน้นการผลิตบรรณารักษ์เพื่อกิจกรรมเอกชน

ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นผู้มีความสามารถในการเป็นสื่อกลางระหว่างสารนิเทศและผู้ใช้ เป็นบรรณารักษ์ นักสารนิเทศ และนักวิชาการระดับสูง ที่มีความรู้ในการวิเคราะห์และออกแบบระบบ มีส่วนร่วมในการสัมมนาวิชาชีพและการวิจัย สอดคล้องกับ จีรวรรณ ภักดีบุตร (2529 : 52-53) กล่าวว่า บรรณารักษ์และนักสารนิเทศในอนาคตจะมีฐานะเป็นตัวกลาง เป็นผู้สื่อความหมายโดยนำสารนิเทศจากห้องสมุดไปสู่ผู้ใช้ และเป็นสื่อนำความคิดเห็นของผู้ใช้มาป้อนกลับแก่ห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศ เพื่อนำมาปรับปรุงในการบริการสารนิเทศ และในส่วนของหลักสูตรควรปรับปรุงให้มีการศึกษาในวิชาการออกแบบและวิเคราะห์ระบบ และการวิจัย เช่นเดียวกับ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2529 : 23-24) กล่าวว่า บทบาทของบรรณารักษ์ นักสารนิเทศในอนาคตจะต้องมีความรู้ความสามารถในการวิจัย เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาสิ่งใหม่ในการดำเนินงาน และจากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนและการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2529) พบว่า ควรผลิตมหาบัณฑิตให้มีความสามารถทางการวิจัย

สำหรับจุดมุ่งหมายการผลิตมหาบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ว่า หลักสูตรในอนาคตควรเป็นสหสาขาวิชา มีวิชาเลือกมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้ในหลาย ๆ ด้าน และสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนแนวโน้มจุดมุ่งหมายผลิตมหาบัณฑิตเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และเป็นผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาได้ เป็นแนวโน้มที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะทุกสถาบันจะต้องมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาในมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ

2. แนวโน้มโครงสร้างหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต

2.1 ลักษณะโครงสร้างของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างของหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดในแต่ละกลุ่มหรือประเภทวิชาได้โดยง่าย เพื่อให้ทันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สอดคล้องกับการศึกษา ของ

ซุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น (2529) พบว่า โครงสร้างของหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อสะดวกในการจัดหลักสูตรซึ่งเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนตามความสนใจและความคล่องตัวของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา และสอดคล้องกับ สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 8) กล่าวว่าหลักสูตรควรมีความคล่องตัวพอสมควรและสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และ ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2518 : 20-24) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ผู้เรียน และมีลักษณะยืดหยุ่นได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นิมลพรรณ เรพเพอร์ (2531 : 103-104) กล่าวถึงทิศทางการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในอนาคตว่า ปัจจุบันวงการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่างก็มีความสนใจและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะร่วมกันพิจารณากำหนดทิศทางปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ของไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกล่าวถึงการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาซึ่งไทยได้นำมาเป็นแบบอย่างมาแต่ต้นนั้นมีการจัดโปรแกรมการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นมากเพื่อสนองความต้องการและความสนใจเฉพาะด้าน

นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 โปรแกรม คือ โปรแกรมที่มีวิทยานิพนธ์อย่างเดียว และโปรแกรมที่เรียนในรายวิชาอย่างเดียว แต่จะต้องมีการสอบประมวลความรู้แทน หรือทำรายงานชิ้นใหญ่เพื่อแสดงผลงานหรือความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่นักศึกษาเลือกเรียน แต่ทั้งนี้ต้องยึดตามเกณฑ์มาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย แนวโน้มนี้สอดคล้องกับการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทบวงมหาวิทยาลัยระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2533 ในส่วนโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาโท ซึ่งแบ่งการศึกษาเป็น 2 แผน คือ แผน ก เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าแบบ ก มี 2 แบบ คือ แบบ ก(1) ทำเฉพาะวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีค่าเทียบได้ไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต โดยสถาบันอุดมศึกษา อาจกำหนดให้เรียนรายวิชาเพิ่มเติมหรือทำกิจกรรมทางวิชาการอื่นเพิ่มก็ได้โดยไม่นับหน่วยกิต แต่จะต้องมีผลสัมฤทธิ์ตามที่สภายันอุดมศึกษา กำหนด แบบ ก(2) ทำวิทยานิพนธ์ซึ่งมีค่าเทียบได้ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และต้องศึกษารายวิชาอีกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และ แผน ข เป็นแผนที่เน้นการศึกษารายวิชาโดยไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์ แต่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533) และในการที่สถาบันต่าง ๆ จะเปิดสอนหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดแนวทางและวิธีการพิจารณา

หลักสูตรในส่วนของเงื่อนไขในการพิจารณาหลักสูตรนั้น ได้ระบุว่า ต้องมีโครงสร้างหรือองค์ประกอบของหลักสูตรสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาได้มาตรฐานเดียวกัน

2.2 หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า จากการวิจัยพบว่าหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรจะไม่มี การเปลี่ยนแปลง แต่ละสถาบันจะกำหนดมากกว่าเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัย และจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรควรอยู่ระหว่าง 36-40 หน่วยกิต แนวโน้มในข้อนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักจากปัจจุบัน สิ่งเกิดได้จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันต่าง ๆ ที่เปิดสอนระดับปริญญาโท กำหนดจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรอยู่ระหว่าง 40-48 หน่วยกิต ทั้งนี้ เพราะทุกสถาบันจะต้องยึดความเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยคาดว่าในอนาคตก็จะมี การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพราะส่วนใหญ่หลักสูตรจะกำหนดให้ใช้เวลาในการศึกษา 2-4 ปีรวมทั้งการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นจำนวนหน่วยกิตที่สอดคล้องกับระยะเวลาที่กำหนดให้ และจำนวนหน่วยกิตนี้มีมาตรฐานเดียวกับ การศึกษาระดับปริญญาโทของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาที่ได้รับการรับรองจากสมาคมห้องสมุดอเมริกันซึ่งกำหนดจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต และบางสถาบันขยายจำนวนหน่วยกิตเป็น 48 หน่วยกิต (Darling and Belanger, 1980)

2.3 โครงสร้างในหมวดวิชาบังคับของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับควรอยู่ระหว่าง 9-13 หน่วยกิต ซึ่งเป็นจำนวนหน่วยกิตที่น้อยกว่าจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับในปัจจุบัน คือ สถาบันที่เปิดสอนระดับปริญญาโทในปัจจุบันกำหนดจำนวนหน่วยกิตอยู่ระหว่าง 13-22 หน่วยกิต ดังนี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์กำหนดจำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาบังคับ 22 หน่วยกิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคามในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต 19 หน่วยกิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหง 18 หน่วยกิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 15 หน่วยกิต และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต 13 หน่วยกิต

2.4 โครงสร้างในหมวดวิชาเลือกของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัยพบว่า

ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า แต่ละสถาบันไม่ควรลดจำนวนหน่วยกิตในวิชาเลือกลงจากเดิม เพราะผู้เรียนสามารถเลือกเรียนวิชาที่รองรับเพื่อเสริมงานเดิมที่จะทำ และจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกควรอยู่ระหว่าง 15-21 หน่วยกิต นับเป็นแนวโน้มที่ใกล้เคียงกับจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกในปัจจุบัน คือ สถาบันที่เปิดสอนระดับปริญญาโทในปัจจุบันกำหนดจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือก 6-21 หน่วยกิต สถาบันที่กำหนดหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกน้อยกว่าสถาบันอื่น ๆ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กำหนดจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกเพียง 6 หน่วยกิต แต่หลักสูตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหงยังจัดกลุ่มวิชาเอก โดยต้องเรียนรายวิชาในกลุ่มวิชาเอก 12 หน่วยกิต จึงทำให้วิชาเลือกน้อยลง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคามในหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต กำหนดจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือก 8 หน่วยกิต เพราะในหลักสูตรนี้ผู้เรียนต้องเรียนรายวิชาในกลุ่มวิชาที่เกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จากแนวโน้มโครงสร้างในหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือกของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จำนวนหน่วยกิตตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับจะอยู่ระหว่าง 9-13 หน่วยกิต และจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกจะอยู่ระหว่าง 15-21 หน่วยกิต เมื่อเทียบเป็นรายวิชาโดยกำหนดให้รายวิชาละ 3 หน่วยกิต ในหมวดวิชาบังคับจะมี 3-4 รายวิชา ในหมวดวิชาเลือกจะมี 5-7 รายวิชา จะเห็นได้ว่าจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกจะมีมากกว่าในหมวดวิชาบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลายท่านที่ให้ความเห็นว่า ในอนาคตหมวดวิชาบังคับควรจะลดน้อยลงหรือมีน้อยกว่าจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือก เพราะรายวิชาเลือกนอกจากจะเป็นรายวิชาที่ส่งเสริมวิชาบังคับแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาในรายวิชาที่สนใจจะศึกษาให้ลึกซึ้ง และยังมีความสำคัญในการสร้างพื้นฐานและความชำนาญพิเศษแก่ผู้ที่เลือกเรียนในรายวิชานั้น ๆ

2.5 โครงสร้างในหมวดวิชาสัมพันธของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัย พบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า หมวดวิชาสัมพันธจะมีความสำคัญมากขึ้นและจำนวนหน่วยกิตจะเพิ่มขึ้น แต่ไม่มากนักจากแนวโน้มนี้จะเห็นได้ว่า ในการที่จะเพิ่มจำนวนหน่วยกิต ในหมวดวิชาสัมพันธมากขึ้นก็เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนวิชาที่สามารถนำไปใช้ในหน้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบรรณารักษ์และนักสารนิเทศและให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความสนใจมากขึ้น

2.6 โครงสร้างในหมวดวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า ผลการวิจัยพบว่าควรให้ผู้ศึกษามีทางเลือกในการทำวิทยานิพนธ์โดยให้เลือกทำการศึกษาเฉพาะกรณีที่มีค่าเทียบไม่ถึง 6-12 หน่วยกิต (ซึ่งเป็นจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรในปัจจุบัน) แต่นำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ สอดคล้องกับแผนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย แผน ข ซึ่งเป็นแผนที่เน้นการศึกษารายวิชา โดยไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์แต่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533) การศึกษาดตามแผน ข อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เมื่อพิจารณาจากแนวโน้มมุ่งหมายการผลิตมหาบัณฑิตในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์จะเน้นความสนใจในการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ผู้ศึกษาได้นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานมากกว่าที่จะมีประสบการณ์ในการวิจัย และจะเห็นได้ว่าการศึกษาระดับปริญญาโทในปัจจุบันมีหลายสาขาวิชาที่ได้เปิดหลักสูตรการศึกษาดตามแผน ข นี้ สำหรับแผนการศึกษาที่มีการทำวิทยานิพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรกำหนดจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 6-9 หน่วยกิต ทั้งนี้เพื่อให้มีจำนวนหน่วยกิตสำหรับผู้เรียนได้เลือกเรียนในรายวิชามากขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2533 ที่กำหนดจำนวนหน่วยกิตในวิทยานิพนธ์ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และในปัจจุบันหลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตในวิทยานิพนธ์ตามมาตรฐานนี้แล้ว และคาดว่าในอนาคตสถาบันอื่น ๆ และสถาบันที่จะเปิดสอนในระดับปริญญาโทตามแผน ก แบบ (ก) นี้ ก็จะต้องกำหนดจำนวนหน่วยกิตในวิทยานิพนธ์ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย ถ้าหากว่าทบวงมหาวิทยาลัยไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

3. แนวโน้มเนื้อหาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า

3.1 เนื้อหาในหลักสูตร ผลจากการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าในแต่ละวิชาต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและให้เหมาะสมต่อสถานเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งต้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบควบคุมสารนิเทศทั้งระบบงานเดิมและเนื้อหาด้านเทคโนโลยีสารนิเทศ ที่จะทำให้การประกอบวิชาชีพทันสมัยและสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างรวดเร็ว เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ การสื่อสาร การออกแบบและการวิเคราะห์ระบบ การวิเคราะห์สารนิเทศ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด การจัดการและการตลาดตลอดจนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการสงวนรักษาและการบริการทรัพยากรสารนิเทศท้องถิ่นและจรรยาบรรณของวิชาชีพจากแนวโน้มนี้เห็นได้ชัดว่า เทคโนโลยีเข้ามามี

บทบาทในหลักสูตรตั้งแต่ความเห็นของแนวโน้มมุ่งหมายของหลักสูตรต้องสอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับผลของการประชุมใหญ่ของสมาคมห้องสมุดในปี พ.ศ. 2529 ในหัวข้อมาตรฐาน เพื่อพัฒนาบริการของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ในส่วนของหลักสูตรได้จัดทำรูปแบบจำลองมาตรฐานการศึกษา วิชาบรรณารักษศาสตร์ว่ายังคงหมวดวิชาพื้นฐานที่ถือว่าเป็นหัวใจทางบรรณารักษศาสตร์อยู่ และนำเอาวิชาในสาขาสารนิเทศศาสตร์มาผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเน้นการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาจัดการกับสารนิเทศเพื่อการบริหารแก่ผู้ใช้มากขึ้น และสอดคล้องกับผลสรุปของการสัมมนาเรื่องความก้าวหน้าของการศึกษามหาวิทยาลัยและสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย ในประเด็นที่เกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตรและการจัดหลักสูตรซึ่งพิจารณาในระดับปริญญาโทเป็นหลักนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าควรมีเนื้อหา นอกเหนือจากวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนอยู่ในหลักสูตรเพิ่มเติม คือ เนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อให้สามารถใช้ปัจจัยทางด้านสารนิเทศ ส่งเสริมหรือสร้างคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง เนื้อหาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เพื่อให้หลักสูตรสามารถสร้างผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อจัดการสารนิเทศ เนื้อหาเกี่ยวกับการสื่อสารโทรคมนาคม เพื่อขยายขีดความสามารถในการใช้เครื่องมือ หรือขยายบริการให้ถึงผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื้อหาด้านการตลาด เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักว่า ผลที่ได้จากงานบริการสารนิเทศที่มีประสิทธิภาพนั้นมีได้จำกัดเฉพาะตัวเงินที่เป็นส่วนกำไร แต่มีความหมายลึกซึ้งไปถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนในชุมชน เนื้อหาเกี่ยวกับสื่อ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้และทักษะเพียงพอในการใช้พัฒนา และการสร้างสื่อเพื่อการบริหารสารนิเทศได้อย่างเหมาะสม เนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลและการจัดการเพื่อการดำเนินงานระดับบริหารและจัดการ และเนื้อหาเกี่ยวกับรายงานสารนิเทศ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ในเรื่องรายงานต่าง ๆ ให้มากที่สุด เพราะมีแนวโน้มว่า ในอนาคตจะมีการดำเนินงานสารนิเทศในรูปแบบรายงานมากขึ้น

3.2 เนื้อหาในหมวดวิชาบังคับ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าจะเป็นที่เนื้อหาเกี่ยวกับสารนิเทศศาสตร์เบื้องต้นหรือการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับงานห้องสมุด การพัฒนาทรัพยากร การบริหารและการจัดระบบทรัพยากรสารนิเทศ การกำหนดหัวเรื่องและคำสำคัญ ฐานข้อมูล การสื่อสาร การวิจัย จริยธรรมและจิตวิทยาบรรณารักษ์

จากแนวนโยบายนี้ สอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในส่วนของเนื้อหาในหลักสูตร แต่ในกลุ่มของเนื้อหาในรายวิชาบังคับจะเป็นการเน้นเนื้อหาวิชาที่เป็นหัวใจของการศึกษาระดับปริญญาตรีและวารสารศาสตร์ หรือเป็นหลักในวิชาชีพ เพราะเนื้อหาเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้ศึกษาสามารถบริหารและบริการในองค์กรหรือศูนย์สารสนเทศได้อย่างครบถ้วน ตั้งแต่การวางแผน บริหาร บริการ และจัดเตรียมวัสดุสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมและวิธีการสมัยใหม่ได้ และจะเป็นผู้บริการในวิชาชีพได้

3.8 กลุ่มเนื้อหาในหมวดวิชาเลือก ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า เป็นเนื้อหาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การตลาด การประชาสัมพันธ์ และเป็นเนื้อหาวิชาที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานสารสนเทศมากขึ้น

แนวนโยบายนี้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ให้ผู้ศึกษาสามารถทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ได้ทั้งของรัฐและเอกชนโดยเนื้อหาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเนื้อหาเฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมพัฒนาความรู้ในวิชาบังคับให้มีความหนักแน่นขึ้น ซึ่งตรงกับแนวการจัดหลักสูตรของสหรัฐอเมริกา ที่นอกจากเนื้อหาในวิชาบังคับซึ่งเกี่ยวกับการวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศและการบริการแล้วยังจัดให้มีเนื้อหาวิชาในกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งจัดเป็นวิชาเฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมพัฒนาความรู้ในวิชาแกนให้แข็งแกร่งขึ้น และยังจัดหลักสูตรแบบสหวิทยาการโดยให้ผู้ศึกษาเรียนข้ามคณะวิชาได้ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ต้องการ เช่น คณิตศาสตร์ สถิติ การติดต่อสื่อสาร ภาษาศาสตร์ การบริหารและการจัดการ และวิชาในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการนำระบบอัตโนมัติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในองค์กรและศูนย์สารสนเทศ (พินลพพรณ เรพเพอร์, 2531 : 105-106) นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับ สัททสา สิริสุภณิมิต (2533 : 37) กล่าวว่าความรู้ในระดับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์และวารสารศาสตร์ควรมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชาที่สอดคล้องกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และวารสารศาสตร์

4. แนวนโยบายวิชาในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และวารสารศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า

รายวิชาบังคับและวิชาเลือกของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า รายวิชาทั้งในวิชาบังคับและวิชาเลือกจะประกอบด้วยรายวิชาทั้งในกลุ่มบรรณารักษศาสตร์และวารสารศาสตร์ผสมผสานกัน รายวิชาในกลุ่มบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สารสนเทศและสารสนเทศ การบริหารงานองค์กรและศูนย์สารสนเทศ และรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับ

แหล่งสารสนเทศสาขาต่าง ๆ เช่น แหล่งและบริการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขากฎหมาย สาขาการเกษตร ฯลฯ และรายวิชาในกลุ่มสารสนเทศศาสตร์ เป็นรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานหลายรายวิชาที่มีทั้งที่แยกสอนเป็นวิชาเดี่ยว ๆ และที่ได้นำเอาเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุเป้าหมายดั้งเดิมของห้องสมุด เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบฐานข้อมูล การประมวลผลข้อมูลสำหรับการบริการสารสนเทศ ช่างงานสารสนเทศ เทคนิคสมัยใหม่ในงานห้องสมุด การค้นคว้าระบบออนไลน์ สอดคล้องกับการศึกษาของ แฮร์ริส (Harris, 1982) ที่ว่า หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ ควรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน ควรให้มีวิชาเกี่ยวกับการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ระดับพื้นฐาน หรือให้บรรณารักษะรู้จักใช้ไมโครคอมพิวเตอร์กับงานห้องสมุด อย่างไรก็ตามรายวิชาเหล่านี้ก็มีเปิดสอนแล้วในปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชื่อของหลักสูตรคือ การเพิ่มคำว่า สารสนเทศศาสตร์ต่อท้ายวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Peter Harward-Williams, 1989 : 2-13) นอกจากนี้ยังมีรายวิชาอื่นที่มีแนวโน้มว่าในอนาคตจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริการสารสนเทศ เช่น การตลาดสำหรับบริการสารสนเทศ การบริการสารสนเทศเชิงพาณิชย์ และรายวิชาที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น วิชาสถิติ

4.1 รายวิชาบังคับในหลักสูตร พบว่า จะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเมื่อเทียบกับหลักสูตรของสถาบันต่าง ๆ ในปัจจุบัน และยังมีหลากหลายในรายวิชา คือ ไม่ได้มีความคิดรวบยอดที่ออกมาเป็นจุดเดียวกันว่า ความรู้ และทักษะในรายวิชาใดจำเป็นที่สุดต่อการสร้างบัณฑิตในวิชาชีพ จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ รายวิชาบังคับยังประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นความรู้และวิธีการที่เคยใช้มาแต่ดั้งเดิมและที่ต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถออกไปปฏิบัติงานได้ตามความต้องการของตลาดงานที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในห้องสมุดทั่วไป ห้องสมุดเฉพาะ และองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งของเอกชนและของรัฐ สอดคล้องกับการศึกษาของ ออตโต (Otto, 1982) เกี่ยวกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 พบว่า วิชาการบริหารห้องสมุด การทำบัตรรายการ และการจัดหายังคงเป็นวิชาที่สำคัญ และยิ่งพบอีกว่า วิชาที่ควรมีในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 คือ วิชาทักษะในเทคโนโลยีสารสนเทศ และสอดคล้องกับการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาที่โรงเรียนล้วนใหญ่น้อยยังเห็นความสำคัญของวิชาความรู้พื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ในกลุ่ม 3 C's ซึ่งได้แก่วิชาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาทรัพยากร การจัดการสารสนเทศ การจัดหาและการทำงานบัตรรายการ และ

การสื่อสาร (Collect, Classification, Communication) ปัจจุบันได้เพิ่ม C ที่ 4 (Computer) เกี่ยวข้องกับการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาเสริมปรับปรุงให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้วิธีการจัดการสารนิเทศด้วยเครื่องอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ (Stewart, 1985 อ้างถึงใน พิมพ์พรหม เรพเพอร์, 2531 : 106) ราชวิชาต่าง ๆ ในราชวิชาบังคับประกอบด้วย เทคโนโลยีสารนิเทศ : ทฤษฎีและการประยุกต์ การจัดการและการบริการของศูนย์สารนิเทศ การประมวลผลข้อมูลสำหรับบริการสารนิเทศ ระบบฐานข้อมูล การจัดเก็บและการค้นคืนสารนิเทศ สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น ภาษาอังกฤษ การวิเคราะห์ทรัพยากรสารนิเทศและการทำรายการขั้นสูง การวิเคราะห์และออกแบบระบบ การพัฒนาทรัพยากรสารนิเทศ การบริหารงานห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศขั้นสูง การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สารสนเทศและดัชนี การบริการสารนิเทศเชิงพาณิชย์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบรรณารักษ์และนักสารนิเทศ สังคมสารนิเทศและการสื่อสาร ระบบสารนิเทศแห่งชาติ และจิตวิทยาบรรณารักษ์

เมื่อพิจารณาตามความเป็นจริงของหลักสูตรแล้ว ราชวิชาที่จะเป็นวิชาบังคับนั้นมีเพียง 3-4 ราชวิชา เมื่อเปรียบเทียบกับความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญในส่วนของจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับ ซึ่งราชวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพบรรณารักษ์และนักสารนิเทศ แต่ราชวิชาที่มีแนวโน้มเด่นชัดคือ เทคโนโลยีสารนิเทศ : ทฤษฎีและการประยุกต์ และวิชาการจัดการและการบริการของศูนย์สารนิเทศ ทั้ง 2 วิชานี้จะป็นวิชาที่สำคัญในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เช่นเดียวกับการสำรวจของ อุมาวดี โทศล (2534) ในส่วนของการจัดลำดับความสำคัญของกลุ่มราชวิชาที่แบ่งเป็นกลุ่มราชวิชาบรรณารักษศาสตร์ และกลุ่มราชวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปรากฏว่า กลุ่มราชวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่มีการเสนอรายชื่ออันดับ 1 คือ กลุ่มการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในงานห้องสมุด (Technology Applied to Library Process) และกลุ่มราชวิชาบรรณารักษศาสตร์อันดับ 1 คือ การจัดการทรัพยากรและองค์กร (Collection Management & Organization) นอกจากนี้ในการศึกษาหลักสูตรในปัจจุบัน พบว่า มีอยู่หลายราชวิชาในราชวิชาเหล่านี้ที่แต่ละสถาบันกำหนดให้เรียนในหมวดราชวิชาบังคับ ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกัน ก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรของแต่ละสถาบัน และเหตุผลดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น เช่น วิชาการบริหารห้องสมุดหรือ

ศูนย์สารสนเทศชั้นสูง ทุกสถาบันกำหนดให้เป็นรายวิชาบังคับ คงมีเพียงหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม เท่านั้นที่ไม่กำหนดให้เป็นรายวิชาบังคับ วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นรายวิชาบังคับของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิชาการประมวลผลข้อมูลสำหรับบริการสารสนเทศและวิชาการประมวลผลสำหรับงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ เป็นรายวิชาบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาสารคาม ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิชาการวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศและการทำรายการชั้นสูง เป็นรายวิชาบังคับของทุกสถาบันแต่ใช้ชื่อวิชาแตกต่างกัน เป็นต้น

สำหรับวิชาภาษาอังกฤษจะเป็นรายวิชาที่บังคับให้เรียนแต่ไม่นับหน่วยกิต นอกจากนี้ยังมีรายวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เป็นรายวิชาบังคับของหลักสูตรในปัจจุบัน บางรายวิชาอาจจะอยู่ในกลุ่มวิชาเลือก และในอนาคตบางรายวิชาจะเป็นวิชาที่มีการเรียนการสอนก่อนการศึกษาระดับปริญญาโท เช่น วิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น

4.2 รายวิชาเลือกในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า

รายวิชาเลือกจะมีรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคนิคการให้บริการเป็นส่วนใหญ่ แต่ละรายวิชาจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงทั้งในด้านการบริหารและบริการสารสนเทศในห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศ และในการวางแผนหรือกระบวนการเพื่อส่งเสริมการถ่ายทอดข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้สารสนเทศ จากการวิจัยพบว่า รายวิชาในกลุ่มวิชาด้านเทคโนโลยีมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อย่างมากถึง 8 รายวิชา ในขณะที่รายวิชาในกลุ่มวิชาการจัดเก็บ การค้นคืน และการบริการสารสนเทศ กลุ่มวิชาด้านการบริหารและการจัดการสารสนเทศ และกลุ่มวิชาด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสาร มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้อย่างมากที่สุดเพียง 1 รายวิชาเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ อูมาวดี โทศล (2534) เกี่ยวกับความคาดหวังในการจัดรายวิชาของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในอนาคตสรุปได้ว่า รายวิชาที่กล่าวถึงมากที่สุด เป็นความรู้เกี่ยวกับวิชาคอมพิวเตอร์ การใช้คอมพิวเตอร์กับงานห้องสมุด เทคโนโลยีสารสนเทศ สารสนเทศศาสตร์ และรายวิชาที่ควรตัดออกจากหลักสูตรในระดับปริญญาโท ได้แก่ รายวิชาจลนศาสตร์ สัมมนาห้องสมุดประเภทต่าง ๆ

นอกจากนี้ ราชวิชาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญยังสอดคล้องกับราชวิชาที่ เค. สิบรันยาม (K.Subramyam, 1986) ได้กล่าวไว้ใน Encyclopedia of Library and Information Science Vol.41 และของ อับดัล ซาห์ทาร์ ชาวดารี (Abdus Sattar Chaudhry, 1988) ที่ได้สรุปจากการสำรวจผลงานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ของสถาบันที่เปิดสอนของประเทศในเอเชีย ซึ่งรายละเอียดของราชวิชาเลือกตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำแนกตามกลุ่มวิชาต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 กลุ่มวิชาการจัดเก็บ การค้นคืน และการบริการสารนิเทศ จะมีราชวิชาต่อไปนี้คือ การจัดระบบสารนิเทศ จะมีความเป็นไปได้มากที่สุดเพราะจะเป็นราชวิชาที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงแนวคิดในการวางแผน ออกแบบระบบสารนิเทศโดยอาจจะเอาเทคนิคสมัยใหม่มาใช้ในการจัดเก็บ รวบรวม เผยแพร่ และให้บริการสารนิเทศ รวมทั้งศึกษาบทบาทของบรรณารักษ์และความต้องการของผู้ใช้ นอกจากนี้จะมีราชวิชา การค้นจากฐานข้อมูล ความต้องการและการใช้สารนิเทศ การเอกสารและการค้นคืนสารนิเทศ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า และการบริการสารนิเทศต่อสังคม

4.2.2 กลุ่มวิชาด้านการบริหาร และจัดการสารนิเทศ จะมีราชวิชาต่อไปนี้คือ การจัดการสารนิเทศ จะมีความเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงการบริหารทรัพยากรสารนิเทศในองค์กรทั้งของเอกชนและของรัฐ ศึกษาองค์ประกอบของทรัพยากรสารนิเทศ โดยเน้นการศึกษาผู้ใช้ ระบบทรัพยากรในหน่วยงานระบบห้องสมุด การประมวลผลข้อมูล เป็นต้น นอกจากนี้จะมีราชวิชา การจัดการเทคโนโลยีสารนิเทศ การบริหารบุคคลในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ กลยุทธ์การวางแผน การบริหารโครงการ การสัมมนาด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์และการฝึกอบรม

4.2.3 กลุ่มวิชาด้านเทคโนโลยี จะมีราชวิชาต่อไปนี้ คือ ระบบและโปรแกรมสารนิเทศ การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ การสร้างฐานข้อมูลและจัดการฐานข้อมูล เทคนิคการค้นคืนและการค้นคืนสารนิเทศด้วยคอมพิวเตอร์ ระบบห้องสมุดและสำนักงานอัตโนมัติ เทคนิคสมัยใหม่ในงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ระบบเผยแพร่สารนิเทศด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้าราชการห้องสมุดและสารนิเทศ ราชวิชาเหล่านี้จะมีความเป็นไปได้มากที่สุด สอดคล้องกับความเห็นของ

ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องแนวโน้มจุดมุ่งหมาย ลักษณะโดยทั่วไปของหลักสูตรและเนื้อหาในหลักสูตร ที่ต้องให้ทันและสอดคล้องกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และผลกระทบของเทคโนโลยีที่เข้ามา มีบทบาทมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีรายวิชา การค้นคว้าระบบออนไลน์ โครงสร้างข้อมูล และโทรคมนาคมเบื้องต้น

4.2.4 กลุ่มวิชาด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสาร จะมีรายวิชาต่อไปนี้คือ การตลาดสำหรับบริการของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศจะมีความเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะในอนาคต บรรณารักษ์ นักสารนิเทศต้องรู้เทคนิคการตลาด ต้องแข่งขันกับบุคคลในอาชีพอื่นโดยพยายามให้มีผู้ใช้หนังสือ วารสาร หรือเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มากที่สุด (ครุณา สมบูรณ์กุล, 2529 : 30) นอกจากนี้ยังมีรายวิชาการบริการสารนิเทศทางธุรกิจและอุตสาหกรรม การประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ทักษะเพื่อการสื่อสารด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สารนิเทศมนุษยสัมพันธ์ และธุรกิจการพิมพ์และการตลาด

4.2.5 กลุ่มวิชาด้านแหล่งสารนิเทศและสารนิเทศเฉพาะด้าน จะมีรายวิชาต่อไปนี้ คือ สื่อโสตทัศนวัสดุในห้องสมุด แหล่งและบริการสารนิเทศสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แหล่งและบริการสารนิเทศทางอุตสาหกรรม สารนิเทศท้องถิ่น แหล่งและบริการสารนิเทศทางเกษตร จดหมายเหตุและการบันทึกสมัยใหม่ แหล่งและบริการสารนิเทศทางการแพทย์ แหล่งและบริการสารนิเทศทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แหล่งและบริการสารนิเทศทางกฎหมาย สิ่งพิมพ์รัฐบาล สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง ห้องสมุดเฉพาะ และห้องสมุดมหาวิทยาลัย

4.3 รายวิชาที่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคือ รายวิชาสถิติ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ว่า เพื่อผลิตมหาบัณฑิตที่มีความสามารถในการวิจัย และสอดคล้องกับการเรียนรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ซึ่งผู้ศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ทางด้านสถิติ เพราะมีความจำเป็นมากในการวิจัยและในการบริหารงานแบบใหม่ที่เน้นการประเมินผลงานโดยใช้สถิติเข้าช่วย

5. แนวโน้มจำนวนหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า

จำนวนหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาควรกำหนดวิชาละ 3 หน่วยกิต เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ได้ในแนวลึกยิ่งขึ้น

6. แนวโน้มผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตร
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้า

ผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตรตามความ
เห็นของผู้เชี่ยวชาญ สรุปได้ดังนี้

- 6.1 เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และคอมพิวเตอร์มีบทบาทมากขึ้น
- 6.2 การผลิตบุคลากรด้านการจัดการสารนิเทศมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนอง
ความต้องการของตลาดแรงงานในสาขาวิชาอื่น ๆ ไม่เฉพาะแต่งานห้องสมุด
- 6.3 เกิดการแทรกแซงจากบุคลากรในวิชาชีพอื่นที่มีทักษะในการใช้
เทคโนโลยีใหม่มากกว่า
- 6.4 ระบบเครือข่ายสารนิเทศและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดและแหล่ง
สารนิเทศมีมากขึ้น
- 6.5 วิทยาการในสาขาต่าง ๆ ที่มีความก้าวหน้ามากขึ้น
- 6.6 ความต้องการสารนิเทศที่ถูกต้อง ตรงความต้องการ และรวดเร็ว
- 6.7 มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลมากขึ้น และความช่วยเหลือกันในระดับ
นานาชาติมากขึ้น
- 6.8 รูปแบบและปริมาณของสื่อสารนิเทศมีความก้าวหน้าและจำนวนมากขึ้น
- 6.9 ระบบธุรกิจสารนิเทศจะได้รับความนิยมและพัฒนาเพื่อตอบสนองความ
ต้องการที่เฉพาะเจาะจงและทันต่อความต้องการของผู้ใช้
- 6.10 การแข่งขันกันในด้านข่าวสารข้อมูล
- 6.11 สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยและความสามารถในการให้
บริการสารนิเทศ และการใช้สารนิเทศที่แตกต่างกันของแต่ละภาคหรือแต่ละท้องถิ่น
- 6.12 บทบาทของสมาคมวิชาชีพในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสาขา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
- 6.13 ปัญหาของสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์แต่ละสถาบัน
ในเรื่องงบประมาณ ผู้เรียน และข้อจำกัดในเรื่องของตลาดแรงงาน
- 6.14 ความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนหลักสูตรจะมีมากขึ้นโดยพัฒนาในแง่
ความรวดเร็วทันเหตุการณ์
- 6.15 ปรัชญาและบทบาทของวงการธุรกิจจะครองความเป็นผู้นำทางด้าน
บริการสารนิเทศและระบบอัตโนมัติ

แนวโน้มผลกระทบที่ทำให้หลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตรข้างต้นสอดคล้องกับการวิจัยของ สุ่ม เฉลยทรัพย์ (2533) พบว่าผลกระทบที่ทำให้เกิดการพัฒนาศาสตร์สารนิเทศศาสตร์ คือ การสื่อสารของสารนิเทศมีรูปแบบที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ถูกต้อง และตรงกับความต้องการ การแข่งขันทางธุรกิจที่ต้องใช้สารนิเทศประกอบการตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีทั้งในด้านประเภท รูปแบบและความสามารถในการใช้งาน การประกอบธุรกิจทางสารนิเทศกว้างขวางขึ้น การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่กลายเป็นสังคมระหว่างชาติ และสอดคล้องกับที่ พิมลพรรณ เรพเพอร์ (2531 : 108) กล่าวว่า โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ยังจะมีบทบาทสำคัญในการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถสนองต่อความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญก้าวหน้าของวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ ตลอดจนเทคโนโลยีสารนิเทศเข้ามามีบทบาททำให้ห้องสมุดต้องเกี่ยวข้องกับจัดการทรัพยากรความรู้ในรูปแบบของสื่อหลายรูปแบบ ทำให้วิธีการเรียนการสอนและทักษะเกี่ยวกับการจัดการสารนิเทศที่เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของสื่อความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป และเช่นเดียวกับที่ พจน์ สะเพียรชัย (2534 : 12-21) กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการพัฒนาเทคโนโลยีสารนิเทศทำให้สาขามบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์มีความจำเป็นต้องจัดหลักสูตรและรายวิชาเกี่ยวกับการใช้และการจัดการเทคโนโลยีสารนิเทศ มิฉะนั้นจะทำให้ผู้บริหารและคณาจารย์สาขาอื่นไม่เห็นความสำคัญของสาขามบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มีผลให้ได้รับจัดสรรทรัพยากรที่จำกัดทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์การศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลของการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรจัดหลักสูตรให้มีภาเรียนในรายวิชามากขึ้น และควรมีจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเลือกมากกว่าหมวดวิชาบังคับ โดยหน่วยกิตในหมวดวิชาบังคับควรอยู่ระหว่าง 9-13 หน่วยกิต วิชาเลือกควรอยู่ระหว่าง 15-21 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์ควรอยู่ระหว่าง 6-9 หน่วยกิต หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรควรมีเพียง 36-40 หน่วยกิต และในแต่ละรายวิชาควรมี 3 หน่วยกิต ถ้าหากจะจัดหลักสูตรให้มีโครงสร้างสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยขอแสดงความเห็นว่า ควรจัดโครงสร้างของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยพิจารณาข้อมูลจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผลของการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเกณฑ์ ดังนี้

หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร	42	หน่วยกิต (เกินจากของผู้เข้าวิชาญ 2 หน่วยกิต)
หมวดวิชาบังคับ	12	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก	18	หน่วยกิต
หมวดวิชาสัมพันธ์	6	หน่วยกิต
วิทยานิพนธ์	6	หน่วยกิต

รายวิชาในหมวดวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต ประกอบด้วย

1. เทคโนโลยีสารสนเทศ 3 หน่วยกิต
2. การจัดการและการบริการของศูนย์สารสนเทศ 3 หน่วยกิต
3. การวิเคราะห์ทรัพยากรและการจัดระบบสารสนเทศ 3 หน่วยกิต
4. การวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 3 หน่วยกิต

รายวิชาในหมวดวิชาเลือก 18 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาในกลุ่ม

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์หลายวิชา โดยเฉพาะวิชาที่ควรจัดให้นักศึกษาเลือกเรียนดังนี้

1. เทคนิคสมัยใหม่ในห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ 3 หน่วยกิต
2. การสร้างฐานข้อมูลและจัดการฐานข้อมูล 3 หน่วยกิต
3. การทำสาระสังเขปและดัชนี 3 หน่วยกิต
4. ระบบและโปรแกรมสารสนเทศ 3 หน่วยกิต
5. การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ 3 หน่วยกิต
6. การออกแบบระบบสารสนเทศ 3 หน่วยกิต

รายวิชาในหมวดวิชาสัมพันธ์ 6 หน่วยกิต ประกอบด้วย

1. สถิติสำหรับการวิจัย 3 หน่วยกิต
2. วิชาเลือกอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ การบริหารธุรกิจ หรือวิชาอื่น ๆ ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนข้ามคณะวิชาได้ตามความสนใจ 1 รายวิชา

2. สถาบันที่เปิดสอนในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ควรนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

3. ผลการวิจัยพบว่านอกจากผลกระทบที่เกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี การเพิ่มขึ้นอย่างมากมาของสารนิเทศทั้งในด้านปริมาณและรูปแบบ การเข้าสู่ยุคสังคมสารนิเทศ ความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนไป ความร่วมมือกันระหว่างห้องสมุดและนานาชาติ ตลอดจนการแข่งขันกันในด้านข่าวสารข้อมูล ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์แล้วยังมีผลกระทบที่เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนหลักสูตรได้แก่ งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์การศึกษาของแต่ละสถาบันซึ่งไม่อำนวยให้มีการปรับเปลี่ยนได้ทันที ดังนั้น ผู้บริหารสถาบันการศึกษาในสถาบันเจ้าสังกัด และภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญของการศึกษาในสาขานี้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. สมาคมวิชาชีพควรมีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อย่างจริงจัง เช่นเดียวกับในประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัยเฉพาะจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร และเนื้อหารายวิชาในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับมหาวิทยาลัยหรือปริญญาโทเท่านั้น จึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโทซึ่งในอนาคตจำเป็นต้องให้ผู้ศึกษาได้รับการศึกษา และฝึกทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารนิเทศมากขึ้น

2. ควรศึกษาถึงตลาดแรงงาน เกี่ยวกับแนวโน้มของความต้องการบุคลากรในการทำงานด้านบริการสารนิเทศโดยใช้เทคนิคเคลฟาย